

Presentació

TAULA CATALANA PER LA PAU I ELS DRETS HUMANS A COLÒMBIA

La Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia és un espai de concertació d'àmbit català, format per ONG, sindicats, administracions públiques i entitats del món acadèmic, sorgit l'any 2002.

Els objectius principals de la Taula són la promoció i protecció dels drets humans a Colòmbia així com el suport a una solució política negociada, tot tenint com a marc de referència les recomanacions de les Nacions Unides i d'altres organismes internacionals. La Taula entén que una veritable pau i una reconciliació nacional a Colòmbia només es poden assolir mitjançant una solució política que es fonamenti en l'esclariment de la veritat així com en l'aplicació tant de la justícia com de mecanismes efectius de reparació integral a les víctimes, amb la finalitat d'aconseguir plenes garanties de no repetició.

La Taula està convençuda que l'Estat colombià és el principal responsable de garantir el respecte i l'aplicació integral dels Drets Humans a la població colombiana, el 66% de la qual viu avui sota el llindar de la pobresa. Alhora, reconeix la societat civil colombiana com a la protagonista de la transformació social, política, cultural i econòmica que urgeix al país per assolir canvis estructurals que duguin a una veritable pau amb justícia social. La Taula també considera que la comunitat internacional ha d'assumir la seva responsabilitat, vetllant per no reproduir la polarització que caracteritza aquest conflicte.

Amb la finalitat d'assolir tots aquests objectius, la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia intenta que es construeixi un discurs amb propostes que animi l'opinió pública i els seus agents socials, polítics, governamentals, i d'altres, a treballar conjuntament per la transformació del conflicte colombià. Les Jornades sobre Colòmbia –que arriben enguany a la seva cinquena edició– formen una part important d'aquest discurs.

A les seves anteriors edicions, les Jornades han mostrat les diferents formes de construcció de pau des de la societat civil colombiana (el 2003), han presentat de forma analitzada i amb propostes l'*Informe Nacional de Desenvolupament Humà Colòmbia 2003* del Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament, el PNUD (el 2004), han reflexionat sobre les conseqüències en matèria de Pau i Drets Humans que aporta a països en conflicte, com Colòmbia, la cooperació de la Unió Europea (el 2005) i, finalment, en l'edició del 2006 es va abordar un tema clau per a la superació de tot conflicte polític: la propietat de la terra.

JORNADES, 2007: CONDICIONS PER A UN PROCÉS DE PAU

La reflexió que proposaven enguany les V Jornades va indissolublement lligada a les arrels del conflicte a Colòmbia.

En efecte: no és possible desvincular els ingredients necessaris per a un procés de pau de les causes múltiples que van originar el conflicte que el precedeix. Parlem d'exclusió social, política, econòmica i cultural, d'autoritarisme en l'exercici del poder, d'acumulació de la terra en poques mans... i, més recentment, de la instal·lació de la lògica violenta del narcotràfic en bona part de la societat colombiana.

Les Jornades proposen una definició de pau ampla, precedida per una espiral de violència i contraviolència que no ha fet més que agreujar encara més la situació, especialment el dia a dia d'una població civil cada cop més allunyada de reflexions com aquestes. L'actualitat més immediata a Colòmbia –l'escàndol dels vincles del Govern d'Uribe Vélez amb els paramilitars així com la qüestionada *desmobilització* d'aquests grups il·legals– va emmarcar bona part dels debats i les ponències.

Cadascuna de les 6 Taules ha abordat sengles eixos temàtics, vertebrats des d'aquestes causes: Drets Humans, desenvolupament, desmilitarització, drogues i narcotràfic, democràcia i diàleg. Sobre aquests temes n'han parlat persones provinents del món acadèmic, polític, jurídic, defensors/es de Drets Humans, intel·lectuals... però, també s'hi ha donat espai per a què hi fes les seves aportacions essencials la societat civil.

Les Jornades van tenir lloc del 3 al 5 de maig a la Casa del Mar de Barcelona, un espai amb aforament per a 200 persones que va quedar ple de gom a gom en diverses ocasions, aquells tres dies. La inauguració va anar a càrrec de Ramon Nicolau, Regidor ponent de Cooperació i Participació Ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona; David Minoves, Director General de Cooperació al Desenvolupament i Acció Humanitària de la Generalitat de Catalunya; i Tono Albareda, representant de la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia.

TAULA 1: DRETS HUMANS

Moderada per César Jerez (Col·lectiu Maloka-Colòmbia)

A càrrec d'Eduardo Carreño

La tesi del Col·lectiu d'Advocats José Alvear Restrepo (CAJAR) és que no és certa l'afirmació de l'Estat colombià que és víctima dels paramilitars sinó que, ben al contrari, n'ha estat el promotor, facilitador i encobridor. És per aquesta raó, afirma el Col·lectiu, que en el procés subsegüent a la irrupció de la parapolítica en escena, el Govern d'Uribe Vélez no ha volgut esbrinar, de veritat, la relació existent entre Policia i Exèrcit amb els grups paramilitars.

El Col·lectiu sosté això ahora que critica obertament el procés de desmobilització paramilitar, basant-se en declaracions fetes, en aquest mateix sentit, per organismes de provat prestigi, com la Cort Interamericana de Drets Humans, de l'Organització d'Estats Americans (OEA), o l'ONU. Ho exemplifica amb dades i xifres contundents que no concorden entre si. Per exemple: la xifra de desmobilitzats (uns 31.000) que dóna el Govern de Colòmbia, triplica el nombre de paramilitars capturats o donats de baixa que proporciona, per la seva banda, el Ministeri de Defensa.

Eduardo Carreño destaca també que, tot i que el procés de desmobilització ja porta anys endegat, el nombre de víctimes dels paramilitars no ha disminuït -unes 11.300 persones van ser assassinades o han desaparegut a Colòmbia per raons de violència sociopolítica en aquest període-, amb l'agreujant que els paramilitars, ara, ja no cometien massacres sinó execucions selectives i desaparicions forçades.

D'altra banda, la missió de l'OEA que verifica la desmobilització ha identificat en moltes àrees del país l'existència de nous grups paramilitars o d'altres que no s'han desmobilitzat. Això significa, segons el CAJAR, que l'estructura econòmica i política dels grups paramilitars segueix gairebé intacta, desplegada en pràcticament tot el territori colombià, i sovint havent-se apoderat de l'Administració.

Per tot plegat, el Col·lectiu creu que és essencial que la comunitat internacional doni ple suport al Moviment de Víctimes de Crims d'Estat i que, a la vegada, exigeixi veritat, justícia, reparació i garanties de no repetició, pressionant tant els organismes colombians com els internacionals.

TAULA 2: DESENVOLUPAMENT

Moderada per Rosa Sala (Intermón-Oxfam)

A càrrec de Rafael Soriano, Mariela Osorno, Orsinia Patricia Polanco

En aquesta taula es van combinar perspectives dels representants de tres actors molt rellevants per l'agenda de desenvolupament a Colòmbia: la de les organitzacions de base, concretada en la defensa dels drets dels pobles indígenes, que van ser representats per Orsinia Polanco, congressista dels col·lectius indígenes pel Pol Democràtic Alternatiu; la de les ONG colombianes, representades per Mariela Osorno, de l'Aliança d'Organitzacions Afins de Colòmbia -que va aportar un enfocament de sostenibilitat ambiental-; i finalment la de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional (AECI), representada per Rafael Soriano, sotsdirector general de cooperació amb els països de l'Amèrica del Sud de l'AECI, qui va explicar quins són els acords firmats entre governs.

El debat es va centrar especialment en aquest últim punt i en les limitacions i enfocaments de la darrera Comissió Mixta firmada entre el Govern espanyol i el colombià. Van ser especialment importants les referències al rol de les empreses transnacionals en el model de desenvolupament orientat a l'explotació de recursos naturals i la seva exportació, la necessitat de complir la legislació ambiental i de respectar la identitat indígena i afrocolombiana en els programes de desenvolupament. En aquest punt, van ser clau les aportacions d'Orsinia Polanco i Mariela Osorno; la primera va remarcar que és molt perillós i nociu pels pobles indígenes colombians l'aplicació i la imposició del model de desenvolupament de la globalització neoliberal, que sempre, a més, rep el suport del Govern de Colòmbia, qui, amb les seves polítiques públiques, involucra els indígenes en una ideologia que va

contra la seva cosmovisió i les seves tradicions.

Mariela Osorno es va centrar especialment en el repartiment problemàtic de la terra a Colòmbia, insistint en la necessitat d'establir-hi un pla concertat de reordenació territorial que contempli la protecció dels ecosistemes i la realització d'una reforma agrària sostenible, és a dir, que a més de redistribuir la terra, l'optimitzi des del punt de vista ecològic, econòmic i cultural. Dins d'aquest programa és fonamental enfortir les denominades *Reservas Campesinas*, així com els territoris col·lectius de les comunitats afrodescendents i els *Resguardos Indígenas*.

TAULA 3: DESMILITARITZACIÓ

Moderada per Fermín Rodrigo (Brigades Internacionals de Pau-Catalunya)

A càrrec de Laura Badillo, Ana Teresa Rueda i María Gines Quiñones

Els costos de la guerra sobre la societat civil de Colòmbia són dramàticament alts i afecten tots els àmbits: el personal i el col·lectiu, l'econòmic, el polític, el social, el mediambiental... Tot plegat aguditzat amb contundència pel fet que el 65% de la població colombiana viu sota el llindar de la pobresa. Les dones, com a la resta de guerres del món, s'enduen la pitjor part. Com elles mateixes descriuen: "Cada cop es fa més difícil teixir els fils de la vida quotidiana en aquest context".

Cal ressaltar aquí la tesi de la Ruta Pacífica de Dones –proposta política feminista d'organitzacions d'àmbit nacional colombià- segons la qual hi ha una relació intrínseca entre la cultura patriarcal, dominant a Colòmbia, i el militarisme. No és estrany, doncs, que el cos de la dona s'hagi convertit en aquell país en botí de guerra i que, per aquesta prevalença del militarisme, s'exaltin socialment valors com la pàtria, l'homogeneïtat, la puresa o l'obediència. La violència contra les dones és, doncs, una estratègia de guerra a Colòmbia que genera una cadena perversa: violació, desplaçament, embaràs no desitjat, rebuig social, por, control social de les dones...

És per això que, des de les organitzacions de dones, es fa front amb multitud de propostes a la imperant militarització de la vida de cada dia.

Les tres organitzacions ponents a la Taula de Desmilitarització coincideixen en afirmar que l'única sortida al conflicte colombià és una solució política negociada.

L'Organització Femenina Popular aposta per l'apoderament en massa dels i de les civils, per la solució política al conflicte i per una pau basada en la justícia social i per la (re)construcció de pro-

cessos de vida amb dignitat, on les persones en siguin les veritables protagonistes.

En la seva anàlisi feminista del conflicte armat, la Ruta Pacífica de Dones diu no a la guerra des de l'àmbit civil i es proposa fer visibles els efectes de la guerra a la vida de les dones, alhora que treballa per a què siguin activament protagonistes de les seves pròpies vides.

El Procés de Comunitats Negres i la Campanya Colombiana contra Mines proposen, a més, una desmilitarització basada en una veritable estratègia de pau que passa per una participació efectiva de la societat civil en el disseny del futur de Colòmbia. D'una banda remarquen que el 50% de les persones desplaçades pel conflicte són afrocolombianes i que a la majoria dels territoris d'on vénen aquestes comunitats hi ha un 90% de necessitats bàsiques insatisfetes. De l'altra, que, tot i haver signat la Convenció d'Ottawa contra la fabricació, distribució i ús de mines antipersones, Colòmbia –on diàriament moren 3 persones víctimes d'aquestes mines- no té cap tipus de política de desminat al seu territori.

TAULA 4: DROGUES I NARCOTRÀFIC

Moderada per Jaume Font (Fundació Pagesos Solidaris)

A càrrec de Gustavo Duncan i Ricardo Vargas

Els dos ponents van exposar la situació del narcotràfic des de dues perspectives diferents. Per una banda Gustavo Duncan va centrar-se en explicar la realitat del narcotràfic a l'interior de Colòmbia, mentre que Ricardo Vargas es va centrar en els efectes a nivell regional.

Gustavo Duncan va exposar la teoria que existeixen dos tipus de narcotraficants, uns "narcotraficants amb poder polític a les regions", que tenen un exèrcit privat i el control de l'Estat al territori; i uns altres diametralment oposats, que ell anomena "narcotraficants purs", que només tenen un poder econòmic sorgit de l'empresa il·legal de producció i tràfic de drogues. En aquest sentit, va anar desglossant les diferents característiques d'un i altre tipus de narcotraficants, explicant al mateix temps l'evolució històrica d'aquest grup, fins convertir-se en una nova elit local que ha desplaçat a d'altres grups socials i de poder. Ara, aquest nou grup social, afirma Duncan, té a les seves mans un poder integral on es barregen a parts iguals el control sobre la producció econòmica i el joc polític i esdevé fins i tot una font de prestigi social.

Ricardo Vargas va centrar-se principalment en fer veure com el narcotràfic s'ha transnacionalitzat i ha creat unes noves dinàmiques que l'han permès

inserir-se en els processos de globalització. Aquesta transnacionalització del narcotràfic s'ha vist sobretot a Veneçuela i Equador, països dels quals va detallar-ne la política antidroga que el govern dels Estats Units els hi aplica.

Pel que fa a la nova dimensió del narcotràfic dins de Colòmbia, Vargas va destacar-ne la inserció en el conflicte armat, fet que ha generat uns repartiments del poder pel control de les regions força diferents al mode com estaven establerts abans de la brutal irrupció d'aquest fenomen al país. Tot i l'espectacularitat de les operacions antidroga fetes a Colòmbia als darrers anys, materialitzades en tones de cocaïna confiscades, en laboratoris destrossats i en conreus de coca fumigats, Vargas va remarcar que això no s'ha traduït en una disminució de l'oferta d'aquesta droga al mercat.

TAULA 5: DEMOCRÀCIA

Moderada per Mercè Campabadal (Fundació Pau i Solidaritat)

A càrrec de Gustavo Petro, Elisabeth Ungar i Rafael Pardo

En aquesta taula tots els conferencians van parlar sobre la infiltració del paramilitarisme en la política colombiana, i com aquest va evolucionar de ser un poder local mafiós i antidemocràtic, fins esdevenir un projecte nacional creat a partir de la consolidació de les federacions de grups paramilitars.

En aquest sentit, i de manera específica, Elisabeth Ungar va aprofundir en la influència que els paramilitars han tingut i tenen sobre els congressistes i en els processos electorals, per interessos propis.

Rafael Pardo va explicar com s'organitzen les Autodefenses Unides de Colòmbia (AUC), com a federació d'organitzacions de crim organitzat, que arriben a infiltrar-se en l'economia legal, gestionant serveis legals com les apostes, les estacions de servei de gasolina o fins i tot el sistema de salut.

Gustavo Petro va fer veure que l'Assemblea Constituent de 1991 va fallar perquè no va tenir en compte la realitat de Colòmbia, on els poders locals antidemocràtics són els poders decisius, més que no pas els poders nacionals. Va explicar l'aliança de les elits locals que tenen el veritable poder, una aliança establerta entre militars, terratinents i narcotraficants que va constituir el paramilitarisme.

Va proposar que es faci una missió de la Cort Penal Internacional a Colòmbia, per tal que els 52 caps paramilitars detinguts confessin plenament i, així es pugui començar a caminar cap a la transformació democràtica de Colòmbia.

TAULA 6: DIÀLEG

Moderada per Kristian Herbolzheimer (Escola de Cultura de Pau)

A càrrec d'Alberto Pinzón, Alejo Vargas i Noemí Sanín

Partint de la base que no hi pot haver pau sense diàleg i tenint en compte que des de l'inici del govern de Belisario Betancur, al 1982, hi ha hagut diàlegs de pau, l'experiència és considerable i molt rica. Tant Alberto Pinzón com Alejo Vargas porten anys dedicats a trobar una solució política negociada per la via del diàleg amb la insurgència. Ambdós van coincidir en l'opinió que ha de ser la societat civil colombiana qui faci les propostes a l'Estat. Per la seva banda, Noemí Sanín, ambaixadora de Colòmbia a l'Estat espanyol, va mostrar la complexitat de la situació colombiana, i va parlar sobre els processos de desmobilització dels paramilitars per una banda, i sobre les converses de pau entre el govern i l'ELN per l'altra.

Alberto Pinzón va defensar la idea que per trobar una sortida política a l'actual situació de conflicte que viu Colòmbia cal tenir en compte diversos punts que posen les condicions indispensables per iniciar un procés de pau entre la guerrilla i el que ell va anomenar la "democràcia genocida". Entre els punts hi destaca la importància del seguiment dels anomenats països facilitadors (amb la inclusió de l'Equador), la necessitat d'una treva bilateral, el reconeixement per part de l'Estat d'estatus polític a la insurgència i l'alliberament dels retinguts i detinguts per ambdues parts. Tot plegat ha de servir de base per elaborar una nova Constitució de Colòmbia que hauria de precedir a la convocatòria d'una Assemblea Nacional Constituent que el país haurà de ratificar, posteriorment, a les urnes. L'últim pas del pla proposat per aquest analista és la deposició de les armes de la guerrilla, en un acte públic i amb presència internacional.

Alberto Pinzón va afegir, en la seva resposta a preguntes del públic, diverses precisions històriques d'un pes més que considerable en un eventual procés de negociació al país: que el paramilitarisme existeix a Colòmbia des d'abans de l'aparició de les guerrilles o que dels 44 milions d'hectàrees de terra que hi ha a Colòmbia només 4 n'han estat expropiades. Pinzón va proposar que la societat militar, a més de la civil, participi també en la solució política al conflicte.

Per la seva banda, Alejo Vargas va sostenir que, ara per ara i en el futur pròxim, no hi ha possibilitats reals que s'iniciï un procés de negociació ni tampoc un acord humanitari entre el Govern i les FARC, degut a les posicions extremament allunyades d'uns i altres. En qualsevol cas, Vargas aposta per

l'acord humanitari que no implica, forçosament, una trobada "física" entre ambdues parts.

A la seva ponència va fer un repàs, pas per pas, obstacle per obstacle, de la darrera negociació endegada entre l'ELN i el Govern d'Uribe, que encara és oberta. Per a Vargas el que està per damunt de tot és tenir clar que una negociació "es fa possible no per presència -o absència- d'actes de violència sinó amb una clara voluntat de transitar el camí de la pau negociada".

Per a Vargas és molt remarcable que per a l'ELN el contingut de l'agenda sigui producte d'un procés de participació del conjunt de la societat. Això, justament, dóna un caire plenament polític a una negociació que es fa perquè existeix un conflicte armat que, paradoxalment, el Govern d'Uribe s'ha negat fins fa ben poc a reconèixer, argumentant que els conflictes que hi ha al país es poden dirimir mitjançant mecanismes democràtics i que cal, doncs, solucionar la presència de guerrilles només per la via de les armes...

Hi ha altres diferències fortes entre ambdós negociadors: les causes del conflicte armat intern, el com i el quan de l'alto el foc, el futur dels presos polítics de l'ELN o el grau de participació de la societat en els diàlegs. Però també hi ha un acord tàcit en un punt essencial: cal deixar enrere la confrontació armada i fer profundes millores en la democràcia colombiana. Això és, almenys, el que creu veure-hi Alejo Vargas, qui va recordar la proposta del cap de la delegació negociadora de l'ELN: cal un alto el foc i de les hostilitats que tingui caràcter, si més no, transitori. En aquest sentit es mostrarà absolutament partidari que Colòmbia des-terri definitivament la idea que la violència és el vehicle vàlid per arribar a assolir objectius polítics.

CONCLUSIONS

Volem cloure aquesta presentació tot rescatant, a manera de conclusió, algunes de les propostes que vam escoltar durant els tres dies de les Jornades perquè des de la Taula les considerem –més enllà dels nostres principals objectius, que són prou coneguts- com a algunes de les pautes a seguir en el sempre difícil camí de les negociacions cap a un procés de pau.

- Que la comunitat internacional doni ple suport als moviments de víctimes de Colòmbia i que, a la vegada, exigeixi veritat, justícia, reparació i garanties de no repetició, pressionant tant els organismes colombians com els internacionals.

- Cal un pla concertat de reordenació territorial a Colòmbia que tingui en compte la protecció dels ecosistemes i la realització d'una reforma agrària sostenible, és a dir, que a més de redistribuir la terra, l'optimitzi des del punt de vista ecològic,

econòmic i cultural. Dins d'aquest programa és fonamental enfortir les denominades *Reservas Campesinas*, així com les territoris col·lectius de les comunitats afrodescendents i els *Resguardos Indígenas*.

- Cal l'apoderament dels i de les civils per assolir la solució política negociada al conflicte alhora que una pau basada en la justícia social. Això ha de ser el precedent d'una (re)construcció de processos de vida amb dignitat, on la població civil en sigui la veritable protagonista, i molt especialment els col·lectius afrocolombians, camperols i indígenes.

- Cal fer visibles els efectes de la guerra en la vida de les dones, alhora que cal treballar per a què decideixin activament sobre les seves pròpies vides.

- Cal deslocalitzar el narcotràfic per ampliar el punt de mira i buscar-ne solucions a nivell internacional, de manera que sigui considerat un problema en el qual tots hi estem immersos. Veure'l com a un tot complex, conformat per productors però també per distribuïdors i consumidors.

- Cal donar suport a una veritable transformació democràtica de Colòmbia, excloent definitivament de la vida social, política, econòmica i cultural del país els paramilitars i tota la seva lògica de terror com a manual d'usos. El paper verificador i d'acompanyament de la comunitat internacional en aquest punt és especialment important.

- Cal tenir clar que una negociació es fa possible no per presència -o absència- d'actes de violència, sinó amb una clara voluntat de transitar el camí de la pau negociada i, també, que el contingut de l'agenda de la negociació sigui producte d'un procés de participació del conjunt de la societat.